

К.ю.н Смітюх А.В.
ОНУ ім. І.І. Мечникова

ОЗНАКИ, ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ ДИВЕРСІЇ У ГОСПОДАРЬКОМУ СУДОЧИНСТВІ

Процесуальна диверсія є одним з найбільш радикальних тактичних заходів, що їх може використати сторона правового конфлікту. Практика вчинення таких деструктивних дій досить широко поширена, але процесуальні диверсії зовсім недавно стали об'єктом наукового дослідження. Досліджувати процесуальні диверсії у стандартному форматі неможливо, бо вони не є правовим інститутом. Втім, процесуальні диверсії можна науково осмислити як дуже цікавий феномен правової дійсності та певну методику поведінки сторони правового конфлікту із використанням прав, закріплених процесуальним законодавством.

Питання про зв'язок процесуальних диверсій з категорією зловживання процесуальними правами, та, зокрема - шиканою, у цих тезах не висвітлюється.

Процесуальній диверсії притаманні такі ознаки:

1. Непрямий характер використання процесуальних інститутів.

Процесуальні диверсії вчиняються не для захисту права, порушення якого декларується у позовній заяві (апеляційній, або касаційній скарзі), а для запобігання програшу правового конфлікту в цілому. Відповідач, який оскаржує ухвалу про забезпечення позову із тим, щоб затягнути розгляд справи, обгрутовуючи свою апеляційну, а згодом - касаційну скаргу не викладає у скарзі своєї справжньої мотивації. Фактично процесуальні диверсії є різновидом стратегем, тобто дій з прихованою мотивацією та метою.

2. Деструктивний характер процесуальної диверсії. Процесуальні диверсії спрямовані на блокування певних переваг противника у правовому конфлікті. Саме через це вчинення процесуальних диверсій має наслідком не створення нової юридичної реальності, або її прояснення, а збереження та ще більше поширення правової невизначеності.

Деструктивні процесуальні диверсії слід відрізнити від непрямих конструктивних процесуальних дій, безпосередньо зорієнтованих на перемогу у правовому конфлікті в цілому та на формальний вигреш конкретної справи.

Прикладами таких конструктивних дій є подання позову для захисту певного права від формальних порушень для створення зручної преюдиції в іншому процесі із тим, щоб забезпечити вирішення основної справи на свою користь; створення юридичних фактів для визначення зручної територіальної підсудності.

3. Допоміжний характер процесуальної диверсії. Процесуальна диверсія є тактичним, а не стратегічним засобом у правовому конфлікті. Процесуальна діяльність сторін правового конфлікту не може виражатися лише у диверсіях, оскільки вони лише блокують переваги противника, відволікають його від проблеми, але не розв'язують таку проблему остаточно. Процесуальні диверсії є допоміжним, але не вирішальним інструментом сторони правового конфлікту. Оскільки

процесуальні диверсії не є самодостатньою формою, вони не можуть вчинюватись у відриві від головної мети сторони правового конфлікту. Отже, вчинення процесуальних диверсій завжди повинно поєднуватись із здійсненням певного "стратегічного плану", спрямованого на загальну перемогу у правовому конфлікті.

4. Тимчасовий характер процесуальної диверсії. Процесуальна диверсія - це за своєю природою тимчасовий захід (інша справа, що така "тимчасовість" може виявитися дуже тривалою). Тому найкращий процесуальний інститут для вчинення диверсій - це ухвали суду та їх оскарження. Тимчасовість процесуальної диверсії та її допоміжний характер дозволяють розглядати її як малу тактичну процесуальну форму.

Отже, процесуальна диверсія - це мала тактична процесуальна форма, яка полягає у системі непрямих та деструктивних дій із використанням процесуальних прав особи, що бере участь у розгляді господарської справи, з метою максимально утруднити противнику виграш правового конфлікту в цілому.

За метою вчинення процесуальні диверсії можна поділити на відволікаючі, загороджувальні та блокуючі.

Відволікаючі процесуальні диверсії, це, як правило короточасні, але неочікувані та, по можливості, болісні для противника заходи, які вчиняються, звичайно, без зв'язку з основним спором та у критичний момент розвитку подій, коли напруження сил обох сторін стає найбільшим, з метою зайняти противника вирішенням життєво важних для нього проблем (матеріальний аспект), створити в нього відчуття незахищеності (психологічний аспект), відволікти юристів противника від вирішення справді важливих проблем (організаційний аспект), або дезінформувати його щодо стратегічного плану поведінки у правовому конфлікті (інтелектуальний аспект).

Загороджувальні процесуальні диверсії вчиняються у межах спору, або у зв'язку з ним, для блокування певних можливостей противника на як можна довший час з метою унеможливити його виграш, тобто - досягнення того практичного результату, якого сторона правового конфлікту - противник намагається отримати.

За зв'язком з певною судовою справою, можна виділити процесуальні диверсії: в межах процесу; поза процесом, але у зв'язку з ним; поза процесом, але без зв'язку з ним.

Диверсія в межах процесу. Загороджувальна процесуальна диверсія може бути вчинена в тому самому процесі, в якому сторона правового конфлікту - противник намагається досягнути головного успіху.

Диверсія поза процесом але у зв'язку з ним (тобто в контексті проблематики правового конфлікту). В межах іншого процесу, зв'язаного спільною проблематикою з основним можна вчиняти як відволікаючі так і загороджувальні диверсії. Втім, вчинення загороджувальних диверсій уявляється більш доцільним.

Диверсія поза процесом без зв'язку з ним (тобто поза контекстом проблематики правового конфлікту). В межах іншого процесу, зв'язаного спільною проблематикою з основним, можливі, здається, лише відволікаючі диверсії.